

Industrien har styrket den danske model

Parterne på arbejdsmarkedet har endnu en gang vist deres ansvarlighed ved ikke blot at lade stå til og afvente en politisk løsning, der måske aldrig kommer, men derimod selv tage initiativet og sætte den nødvendige fornyelsesproces i gang

KRONIK

Berlingske Tidende den 5. marts 2010

Af JESPER DUE og JØRGEN STEEN MADSEN

Overenskomstforliget på industriens område er præget af den økonomiske krise, men det er ikke kun et vedligeholdelsesforlig i parternes venten på bedre tider. Det er samtidig et forlig med et væsentligt systemperspektiv. Den fratrædelsesordning, der indgår i forliget, kan således ses som en udbygning af den nye danske model, der har udviklet sig siden starten af 1990'erne. OK 1991 betød gennembruddet for indførelse af arbejdsmarkedspension for de store grupper på det private arbejdsmarked, der endnu ikke havde sådanne ordninger. I samme overenskomstrunde blev desuden indført de første rettigheder til efteruddannelse. Siden er andre velfærdsemner taget op – herunder løn under barselsorlov.

Der er typisk tale om områder, hvor der i forvejen er regulering via lovgivning, der hermed bliver suppleret med overenskomstmæssige rettigheder. Med den større bredde i overenskomsterne er opstået en form for dobbeltregulering og et dermed følgende større samspil mellem parterne og de politiske aktører.

Til tider har det ført til et politisk pres på parterne, hvilket var tilfældet ved etableringen af barselsudligningsordningerne under OK 2004. Til tider har der være tale om en udvikling af et område i et tæt samspil mellem parterne og de politiske aktører, som det var tilfældet ved etableringen af den nye ordning med ret til selvvalgt kompetenceudvikling under OK 2007.

Endelig er der eksempler på, at parterne har taget initiativet og har påtaget sig ansvaret for udviklingen af et velfærdsområde. Og det er ikke mindst her, at vi har set de mest spændene nyskabelser. Det gælder indførelsen af arbejdsmarkedspension under overenskomstforhandlingerne i 1991. Og det gælder indførelsen af den nye fratrædelsesordning i det netop opnåede forlig. Parterne går ind og tager et direkte ansvar på velfærdsområdet for at fremme en udvikling, som de i fællesskab har kunnet enes om.

Der er tale om en udvikling på tværs af den universelle model med generelle skattefinansierede ordninger, der ellers har præget velfærdssamfundets udvikling siden 1960'erne. Arbejdsmarkedspensionen blev da også kritiseret for at bremse en forbedring af folkepensionen. Men hvis ikke man på industriens område i 1991 havde taget initiativet, var der aldrig blevet skabt et system, der i dag dækker den overvejende del af lønmodtagerne, og som fra en meget beskedent start på mindre end en procent nu sikrer en årlig pensionsopsparing på 12 pct. eller mere.

Spørgsmålet er, om historien gentager sig med etableringen af den nye fratrædelsesordning. Igen har parterne i industrien taget initiativet i en situation, hvor de politiske aktører ikke har været i stand til at handle effektivt. I årevis har der været behov for en arbejdsmarkedsreform, men på grund af de anspændte relationer mellem partierne på Christiansborg har regering og folketing hidtil ikke været i stand til at finde en løsning.

Specielt under den buldrende højkonjunktur frem til anden halvdel af 2008 var der et behov for en opstramning af dagpengereglerne for at øge arbejdskraftudbuddet, og når krisen er overstået, vil dette behov vende tilbage med øget styrke. Samtidig har der fra lønmodtagerside været et udtalt ønske om en forbedring af dagpengeniveauet, der er blevet stærkt forringet de senere tiår, fordi dagpengene kun reguleres med prisstigningerne og ikke i forhold til lønstigningerne. Det betyder, at dagpengene i dag kun dækker ca. 55 pct. af den hidtidige løn for en gennemsnits LO-indkomst mod ca. 75 pct. i 1982. Et oplagt kompromis ville have været en forkortelse af dagpengeperioden mod til gengæld at hæve dagpengene i hvert fald i starten af ledighedsperioden.

I en krisesituation med øget arbejdsløshed er den forringede økonomiske dækning ved ledighed blevet et mere påtrængende problem, og det er baggrunden for, at parterne på det store industriområde under OK 2010 har forsøgt at finde en løsning. Derfor er et væsentligt nyskabende element i forliget mellem DI og CO-industri blevet en fratrædelsesgodtgørelse, der sikrer arbejdsløse 85 pct. af deres hidtidige løn i en, to eller tre måneder efter henholdsvis tre, seks og otte års anciennitet.

For de berørte medlemmer vil det give en mærkbar økonomisk forbedring. Ordningen er da også blevet modtaget positivt blandt medlemmerne. Som det var tilfældet med arbejdsmarkedspensionen går parterne her ind og påtager sig et delvist økonomisk ansvar for et system, der ellers har været finansieret af skatterne (og medlemsbidragene fra arbejdsløshedsforsikringen). Og på samme måde som i begyndelsen af 1990'erne har den typiske kritik da også været, at det ikke er en opgave, parterne skal påtage sig. Forbedringer af dagpengene må gennemføres politisk, og parternes indblanding risikerer yderligere at forringe partiernes incitament til at gennemføre den nødvendige politiske løsning.

Det er rigtigt, at overenskomstreguleringen her bevæger sig på en knivsæg, fordi de forøgede omkostninger påvirker det ellers så berømmede flexicurity-system, der ofte ses som et af den danske models vigtigste komponenter. Parternes selvregulering har bidraget til et fleksibelt arbejdsmarked med stor mobilitet.

Virksomhederne har en vidtgående ret til at hyre og fyre, men til gengæld har lønmodtagerne økonomisk sikkerhed under ledighed gennem et relativt højt dagpenge-niveau og en langsigtet beskæftigelses-sikkerhed gennem en aktiv arbejdsmarkedspolitik med vægt på uddannelse. Når der med fratrædelsesgodtgørelsen pålægges virksomhederne øgede omkostninger ved afskedigelser, vil de måske i fremtiden være mere tøvende med at ansætte nye medarbejdere, og så bevæger vi os i retning af et meget mere stift arbejdsmarked, som tilfældet er i mange andre europæiske lande.

Det er klart, at denne kritik ikke er holdbar, hvis man ser på den fratrædelsesgodtgørelse, der er indført med OK 2010. Men hvis man forestillede sig en kraftig udbygningen af ordningen i kommende overenskomstrunder – på samme måde som arbejdsmarkedspensionen blev udbygget – kan balancen i flexicurity-systemet blive forrykket. Derfor er der stadig et behov for en arbejdsmarkedsreform, hvor politikerne også bidrager til langsigtede løsninger. Der kan være forskellige alternative veje til at forbedre økonomien for de arbejdsløse. Bl.a. har der tidligere været talt om at udbygge a-kassesystemet med et stærkere fælles partsengagement gennem supplerende lønerstatningsordninger som en forsikring finansieret via overenskomsterne og koblet til parternes uddannelsesfonde. Det er ikke sikkert, at fratrædelsesgodtgørelsen er den endelige løsning.

I den aktuelle situation kan fratrædelsesordningen derimod ses som lidt af et columbusæg. Den har ingen nævneværdig negativ effekt på fleksibilitetssiden af flexicurity-systemet, og den kan i høj grad bidrage til, at et ellers meget magert forlig præget af krisen bliver accepteret af medlemmerne. Den nye fratrædelsesordning kan endda siges at medvirke til at genoprette balancen mellem fleksibilitet og sikkerhed, fordi nogle arbejdsløse nu vil opnå en bedre kompensation – om end i en kortere periode. Denne forbedring kan derfor betragtes som en forudsætning for, at lønmodtagerne fortsat vil acceptere en relativ svag beskyttelse i ansættelsen.

Optakten til overenskomstforhandlingerne viste tydeligt, at alternativet til fratrædelsesordningen ville have været et krav om længere opsigelsesvarsler, som i langt højere grad ville have været en trussel mod det fleksible danske arbejdsmarked. Parterne på arbejdsmarkedet har derfor endnu engang vist deres ansvarlighed ved ikke at lade stå til og afvente en politisk løsning, der måske aldrig kommer, men derimod selv tage initiativet og sætte den nødvendige fornyelsesproces i gang.

FAOS
05.03.10